De la terminologia botanică populară la terminologia botanică ştiinţifică

Viorica VELECICO
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava

Abstract: Taking as a point of departure Eugenio Coseriu's distinction between common lexicon and terminology, on one hand, and that between folk terminology and scientific terminology, on the other hand, I tried to present in this article a few relevant moments and aspects regarding the (rigorous and objective) historical attempt to separate the botanical scientific terminology from the botanical folk terminology. For that reason, I took advantage, once again, of Coseriu's linguistic theory, since it takes into account the botanical terminology, too.
Keywords: *Coseriu, Linné, scientific terminology, folk terminology, botanical terminology*.

1. Eugeniu Coşeriu susţine ideea studiului limbajului din perspectiva universalităţii culturii. Marele lingvist român situează lingvistica, prin comparaţie cu alte discipline umaniste, cel mai aproape de modul de a fi al omului [Coşeriu, *Lingvistica integrală*, 1996:164]. Studiul terminologiei dintr-o anumită limbă istorică este întotdeauna ancorat în cultură. Coşeriu apreciază că nu se vorbeşte numai cu ajutorul limbajului, ci şi prin intermediul competenţei extralingvistice, al cunoaşterii lumii, al cunoaşterii despre lucruri, cunoaşterea lumii influenţând expresia lingvistică. Astfel, terminologia populară a plantelor reflectă bogate cunoştinţe atât despre plante, cât şi despre credinţele, superstiţiile asociate acestora.

1.1. Este demn de semnalat că terminologia populară referitoare la botanică a stat şi în atenţia lui Eugeniu Coşeriu. Astfel, referindu-se chiar la distincţia dintre «cunoaşterea limbii/limbajului»şi «cunoaşterea lucrurilor», savantul făcea următoarea observaţie: „De fapt, nomenclaturile nu sunt cunoscute bine de către toţi vorbitorii unei comunităţi lingvistice, ci numai de anumite grupuri (nu totdeauna aceleaşi); şi, pe de altă parte, este întru totul posibil să ştii bine o limbă şi să nu ştii, de exemplu, numele de flori sau de peşti. Vorbitorul mediu se limitează de obicei la o desemnare generică (*acea floare*, în loc de *acea dalie*, *acel peşte* în loc de *acel păstrăv*) sau se conformează cu cunoaşterea vagă atunci când este vorba de flori sau de peşti, lăsând specialiştilor şi cercetătorilor de botanică şi de zoologie populară cunoaşterea mai exactă a „lucrurilor" şi a numelor lor." [Coşeriu, 2000:253-254].

1.2. Remarca reflectă o convingerea lui Coşeriu, adică una potrivit căreia în terminologia botanică (şi zoologică) populară întâlnim deja o cunoaştere preştiinţifică, de natură empirică, ce operează o primă clasificare a realităţii extralingvistice. Ideea aceasta este susţinută de Coşeriu şi cu alte ocazii. Iată un alt exemplu: "Pero todo esto vale

BDD-A26630 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:43 UTC)

también para las terminologías y nomenclaturas populares (terminologías de oficios, terminologías agrícolas, nomenclatura «del arado», nomenclatura «del caballo», etcétera, etc.), así como para las clasificaciones botánicas y zoológicas (en el nivel de las especies) contenidas en las tradiciones lingüísticas, ya que también éstas implican un saber tradicional de carácter no lingüístico. Es cierto que las clasificaciones populares pueden ser diferentes de las clasificaciones científicas; sin embargo, son una forma de la ciencia: no son, por ejemplo, estructuraciones «de la lengua española», sino clasificaciones «de la botánica y de la zoología populares españolas».” [Coseriu, 1977:98-99].

1.3. Totuşi, cunoaşterea elocuţională de tip popular referitoare la plante nu este întotdeauna precisă, iar în cazul multor vorbitori ea este destul de vagă. De aceea, este nevoie în ştiinţă de clasificări riguroase, având la bază criterii obiective. În felul acesta se vădeşte în mod clar diferenţa dintre lexicul comun (sau vocabularul uzual) şi lexicul specializat (adică terminologiile):“Para las ciencias y las técnicas las palabras son efectivamente los «substitutos» de las «cosas», es decir que, desde su punto de vista, la «significación» coincide con la «designación», lo que no ocurre en el lenguaje como tal. En efecto, las delimitaciones científicas y técnicas son delimitaciones en la realidad objetiva como tal (o aspiran a serlo), y no delimitaciones en la intuición de la realidad, como las estructuraciones lingüísticas. Por esta razón, las delimitaciones terminológicas son precisas, en relación con la realidad designada, y son delimitaciones definidas o definibles por criterios «objetivos», es decir, por rasgos que pertenecen a los objetos «reales» (aunque éstos puedan pertenecer a una realidad abstracta o imaginaria, como en las matemáticas).” [Coseriu, 1977:96-97]

Pornind de la aceste premise coşeriene, vom încerca în cele ce urmează să prezentăm câteva aspecte sau momente ale constituirii terminologiei botanice ştiinţifice, după desprinderea sa (fie şi parţială) de terminologia botanică populară.

2. Terminologia unei discipline nu este o stare, ci un proces niciodată încheiat. În timpul perioadei de creare a unei discipline noi, formele lexicale, dar şi semnificaţiile aferente, sunt oarecum fluctuante: termeni mai noi sunt utilizaţi alături de alţii deja consacraţi sau chiar arhaici, împrumuturi circulă alături de formaţii autohtone, termeni simpli apar ca sinonime ale unor perifraze descriptive. În planul semantic poate persista o oarecare indeterminare, care permite reajustări, ajungându-se uneori până la întrebuinţarea termenilor într-o accepţie uşor diferită de aceea a autorului lor.

2.1. Pe măsura evoluţiei unei discipline, terminologia se fixează, stabilitatea ei depinzând de volumul de comunicare. Odată cu popularizarea ei, termenii trec în domeniul public şi pot deveni elemente ale vocabularului uzual. Noile concepte, ca şi invenţiile materiale, se realizează pe baza unor realităţi tehnice sau ştiinţifice care le sunt anterioare: terminologi astronautică, de exemplu, s-a putut dezvolta plecându-se de la cunoştinţele acumulate în astronomie, navigaţie şi aviaţie.

2.2. În mod firesc, termenii proprii ştiinţelor ce servesc drept punct de plecare unor discipline noi vor fi integraţi în terminologia acestora (chiar şi un nespecialist poate identifica în vocabularul astronauticii termeni provenind din aviaţie şi astronomie). În afară de aceasta, unele discipline ştiinţifice de prestigiu influenţează întreaga gândire a unei epoci, termenii lor cunoscând o largă difuzare. În zilele noastre informatica generează termeni care se folosesc în cele mai diverse discipline. În contextul difuzării, un termen va cunoaşte o perioadă de lansare, apoi de extindere a folosirii lui în domeniul în care a apărut şi în alte domenii, următoarea etapă fiind una de îmbogăţire a sensului şi, apoi, eventual, de pătrundere în vocabularul uzual.

BDD-A26630 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:43 UTC)

3. Din cele mai vechi timpuri omul a cunoscut şi a denumit plantele. Acestea erau folosite în alimentaţie, în scopuri medicale şi în ritualurile magico-religioase. Desigur, la informaţii despre plante aveau acces vracii şi liderii religioşi. Academicianul Andrei Negru afirmă că procesul de formare şi de îmbogăţire a lexicului botanic, în special a nomenclaturii populare, s-a dezvoltat mai puternic după apariţia scrisului (cca 30 de secole î.Hr.) [Negru, 2010:86].

În decursul evoluţiei nomenclaturii botanice, se pot identifica trei etape:

(1) etapa botanicii antice (Hyppokrates, Aristotel şi Teophrastos, Dioskorides, Plinius);
(2) etapa cărţilor cu ierburi sau a ierbariilor (secolele XV-XVII: Matthiolus, Lobelius, Lonicerus, Clusius, Peter, Bauhinus);
(3) etapa inaugurată de Linné (clasificarea acestuia a fost precedată de contribuţia lui Gaspar Bauhin, cu lucrarea *Pinax theatri botanici*, în 1596, în care a încercat să introducă sistemul binominal în nomenclatura botanică. Carl von Linné propune nomenclatura binară în limba latină (*Species Plantarum* – 1753, *Systema Naturae* – 1758).

Linné a fixat principiile nomenclaturale care au catalizat dezvoltarea sistematicii în ştiinţele naturale, iar ideile sale continuă să fie fundamentul din care s-a dezvoltat terminologia botanică ştiinţifică. Printre ideile sale, se numără obligativitatea utilizării latinei în clasificările botanice ştiinţifice. Astfel, se impune latinizarea tuturor termenilor care sunt consideraţi nume de plante şi crearea de noi nume doar în funcţie de regulile gramaticale ale latinei, dar şi prioritatea numelui dat de primul cercetător.

În acord cu principiile lui Linné, Ioan Milică [2010:77-87] arată că trăsăturile terminologiei botanice ştiinţifice sunt următoarele:

- sistematicitatea;
- specificitatea nomenclaturală (din care rezultă că fiecare domeniu de cercetare ştiinţifică are necesităţi denominative specifice);
- precizia denominativă (condiţie esenţială în terminologia botanică ştiinţifică, potrivit căreia un termen botanic ştiinţific va indica cât mai clar posibil proprietăţile lucrului pe care îl reprezintă; Carl von Linné recomanda chiar ca numele de gen să reflecte caracteristicile esenţiale ale plantelor, adică să nu existe denumiri comune cu cele din zoologie şi mineralogie şi să nu se preia în botanică denumiri din medicină – mai ales din anatomie şi patologie);
- stabilitatea terminologică;
- economia şi eufonia (care presupuneau că în nomenclatura botanică trebuie evitate denumirile mai lungi, precum şi denumirile dizgraţioase).

Eforturile lui Linné de a ordona denumirile de plante se confruntau cu faptul că în lucrările altor botanişti denumirile erau preluate după bunul plac şi după propriul mod de a gândi al fiecăruia, ceea ce ducea la situaţia ca aceeaşi plantă să capete denumiri ştiinţifice diferite în lucrări diferite, fără posibilitatea vreunui control [Váczy, Ardelean, Bartȯk, 1999:1-60]. Linné impune un sistem cu totul nou, în care numărul de specii cunoscute de naturalist se reduce la 5666, de la 10.000 de specii care se cunoşteau în perioada respectivă. Acesta optează pentru clasificarea artificială care porneşte de la un caracter comun, de natură morfologică şi ajunge, pe baza caracterelor individuale, la treapta cea mai de jos a clasificării, specia [Váczy, Ardelean, Bartȯk, 1999:52].

BDD-A26630 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:43 UTC)

Denumirea ştiinţifică a suferit, de-a lungul timpului, un proces de uniformizare şi standardizare, în acord cu principiul necesităţii unei denumiri precise şi stabile, universal valabile pentru plante. Linné propune numirea binară a unei plante, prin trăsăturile care o deosebesc de celelalte plante, denumirea cu un singur termen latinesc a unităţilor superioare speciei (gen, familie), utilizarea unui substantiv pentru numele genului şi a unui adjectiv pentru numele speciei, lungimea denumirii speciei sau a unei subunităţi de maximum 12 litere (în realitate existând şi unele excepţii). Sursele numelor genurilor au fost: cuvinte din limba greacă (rezultă din cărţile lui Teophrastos, sec. IV, î.Hr.), limba latină (cărţile lui Plinius, sec. 1 d.Hr.), nume create de alţi botanişti sau chiar de Linné însuşi, de la diferite nume proprii. Ca o consecinţă a schimbărilor survenite în urma intervenţiei lui Linné în domeniul terminologiei botanice ştiinţifice, denumirile vechi ale plantelor nu mai sunt folosite sau sunt tolerate ca denumiri secundare.

După denumirea latină urmează numele celui care a descoperit şi a creat pentru ştiinţă un taxon [Váczy, Ardelean, Bartȯk, 1999:53]. Natura fiind caracterizată prin ordine, Linné se apropie de idealul restabilirii ordinii, rezolvându-se astfel multe probleme şi evitându-se confuziile generate de fenomenul plurinominalităţii. Pentru fiecare limbă mai există şi o denumire naţională şi o denumire populară. Denumirile de plante în limbile naţionale pot fi considerate denumiri ştiinţifice dacă sunt îndeplinite criteriile unui proces denominativ ştiinţific, un nume corespunzându-i numai unei specii [Negru, 2010:88]. Pe lângă denumirea ştiinţifică în limba latină şi în limba naţională mai există denumirile populare ale plantelor. Prin urmare, există o nomenclatură botanică internaţională, o nomenclatură botanică naţională şi o nomenclatură botanică populară.

4. Andrei Negru prezintă în articolul său [2010:89-90] un sistem de principii şi modalităţi de unificare şi standardizare a nomenclaturii botanice ştiinţifice în limba română:

- *principiul necesităţii denumirii româneşti specifice fiecărui taxon intrafamilial şi fiecărei specii:* pentru nomenclatura botanică naţională o problemă o constituie lipsa denumirilor în limba maternă a genurilor şi a speciilor de plante, fiind o situaţie frecventă nu numai în literatura ştiinţifică şi didactică, ci şi populară.
- *principiul unicităţii denumirii româneşti pentru fiecare gen şi specie*, aceasta deoarece prezenţa denumirilor româneşti sinonime sau omonime ale genurilor şi speciilor de plante conduc la situaţii de confuzie.
- *principiul uninominalităţii denumirilor genurilor*: presupune evitarea situaţiilor de confuzie generate de prezenţa denumirilor omonime şi sinonime, de prezenţa metaforelor compuse cu sau fără animate.
- *principiul binominalităţii denumirii speciei:* deoarece denumirile populare româneşti ale speciilor de plante constituie un ansamblu de elemente foarte eterogene din punctul de vedere al etimologiei, structurii lexicale, valorii semantice, aceste denumiri nu indică nici apartenenţa generică a plantei respective, nici particularităţile morfo-biologice caracteristice speciei date fiind deseori sinonime sau omonime.
- *principiul persistenţei semnificaţiei numelui complementar latinesc al speciei:* prevede păstrarea semnificaţiei originare a numelui complementar latinesc.

Acelaşi autor indică modalităţile prin care aceste principii pot fi implementate:

BDD-A26630 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:43 UTC)

- obligativitatea menţionării, în circulaţia uzuală scrisă ştiinţifică şi neştiinţifică a denumirii latineşti alături de denumirea românească: *Trifolium palustre* – Trifoi palustru;
- atribuirea denumirii româneşti unice fiecărui gen şi fiecărei specii prin traducere, adaptarea numelui latin sau selectarea din nomenclatura populară (magnolia);
- acordarea priorităţii denumirii generice prin forme de singular: *mur* în loc de *mure*, *mărgeluşă* în loc de *mărgeluşe* şi *toporaş* în loc de *toporaşi*;
- excluderea denumirilor generice prin animate cu semantism dizgraţios, dezonorant: *păsărică* şi *păducherniţă*;
- excluderea denumirilor generice exprimate prin metafore compuse formate numai din cuvinte animate sau din inanimate şi animate unite prin liniuţă: *Coada-calului, Limba-boului, Colţunul-doamnei*; aceste denumiri sunt acceptabile doar pentru o singură specie din acelaşi gen (*Coada-calului* numai pentru *Equisetum arvense*);
- utilizarea termenilor ştiinţifici româneşti, preluarea din latină a numelui complementar al speciei: *palustru* în loc de *de-baltă*, *parviflor* în loc de *cu-flori-mici*, *latifoliu* în loc de *cu-frunză-lată* [Negru, 2010:89-90].

Andrei Negru precizează că analiza retrospectivă a criteriilor şi modalităţilor de selectare şi utilizare a denumirilor botanice româneşti efectuate în multe lucrări din domeniu evidenţiază faptul că nomenclatura botanică naţională se confruntă cu multiple situaţii de impas. El consideră că majoritatea genurilor şi speciilor de plante nu au denumire în limba maternă sau prezintă situaţii de omonimie, sinonimie, ceea ce duce la imprecizie denominativă. Toate aceste situaţii conduc la haos în nomenclatura botanică românească. Confuziile pot avea consecinţe grave asupra oamenilor şi aici este vorba de faptul că planta «coada-calului» are o singură denumire în limba română, dar, în realitate există opt specii, din care numai una are particularităţi medicinale, iar trei specii sunt plante otrăvitoare. Adeseori, aceste specii otrăvitoare sunt culese şi utilizate în scopuri curative. Botaniştii din ţările europene sunt foarte conştienţi de valoarea şi rolul nomenclaturii botanice naţionale în dezvoltarea culturii generale a poporului respectiv şi au contribuit esenţial la formarea, utilizarea, dezvoltarea şi popularizarea nomenclaturii botanice ştiinţifice naţionale.

5. În ceea ce priveşte terminologia botanică românească, Dumitru Bejan [Bejan, 1991:236] susţine că există nomenclatura ştiinţifică a plantelor şi nomenclatura populară, existând o opoziţie între nomenclatura latină internaţională şi nomenclatura populară. În cazul nomenclaturii botanice româneşti, specialiştii botanişti şi lingvişti susţin necesitatea de a se delimita statutul nomenclaturii botanice în: nomenclatura botanică ştiinţifică internaţională, nomenclatura botanică ştiinţifică naţională şi nomenclatura botanică populară. Botaniştii din alte ţări europene au reuşit să-şi rezolve cu succes problemele similare, prin urmare un asemenea demers este posibil şi în cazul nomenclaturii botanice ştiinţifice naţionale româneşti.

6. În concluzie, se poate spune că lexicul indică tipurile de relaţii care au existat între diferite culturi. Numărul cuvintelor dintr-o limbă este infinit, vocabularul fiind un sistem deschis, pentru că aspectele realităţii care trebuie desemnate sunt infinite. Fără

BDD-A26630 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:43 UTC)

îndoială, studiile asupra terminologiei reprezintă contribuţii ale lingvisticii la etnografie şi la istoria culturii nonlingvistice.

BIBLIOGRAFIE

Bejan, Dumitru, 1991. *Nume româneşti de plante*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

Coseriu, Eugenio, 1977. *Principios de sémantica estructural*, Editorial Gredos, Madrid.

Coseriu, Eugenio, 1977. *Introducción al estudio estructural del léxico*, in Eugenio Coseriu, *Principios de sémantica estructural*, Editorial Gredos, Madrid, pp. 98-99.

Coşeriu, Eugeniu, 2000. *Lecţii de lingvistică generală*, traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura Arc, Chişinău.

Coşeriu, Eugeniu, 1996. *Lingvistica integrală*, Interviu realizat de Nicolae Saramandu, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti.

Milică, Ioan, 2010. *Modele naive şi modele savante în reprezentarea lingvistică a realităţii: denumirile de plante*, în „Limba română" (Chişinău), anul XX, nr. 11-12, pp. 77-87.

Negru, Andrei, 2010. *Principiile şi modalităţile de unificare şi standardizare a nomenclaturii botanice româneşti*, în „Akademos", nr. 1, pp. 86-90.

Váczy, Kálmán; Ardelean, Aurel; Bartȯk, Katalin, 1999. *Carl Linné (1707-1778). Viaţă, operă, destăinuiri*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.

BDD-A26630 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:03:43 UTC)